

Efterbehandling af råstofgrave

Efterbehandlede råstofgrave kan skabe værdi i lokalområdet

FORORD

Landskaber forandres, når der skal graves efter vigtige bygge- og anlægsmaterialer som bl.a. sand, grus og sten. Råstofgravning påvirker hverdagen for de mennesker der bor og færdes i nærheden af en aktiv råstofgrav, hvor lyden af gravemaskiner og lastbiler er en del af bagtæppet i hverdagen. Samfundet har brug for råstofferne til veje, anlæg og byggeri, men lokalt kan råstofgraven være en gene, mens gravningen står på.

Råstofgravning på land kræver altid en tilladelse fra regionen. Med en gravetilladelse følger altid et krav om senere efterbehandling af råstofgraven, så den ikke efterlades som et åbent sår i landskabet. Efterbehandlingen kan have til formål at genetablere området, så landbrugsdriften kan genoptages, men der er også en mulighed for at bruge de tidligere råstofgrave til at skabe nye spændende natur- og rekreative områder i Danmark. I en tidligere råstofgrav er der mulighed for at skabe næringsfattig natur, som er en mangelvare i det opdyrkede danske landskab. I Danske Regioner mener vi, at flere råstofgrave bør efterbehandles på en måde, der tilgodeser mere natur og biodiversitet i det åbne land og skaber mulighed for friluftsliv og naturoplevelser for befolkningen. På den måde kan der tilføres merværdi til det lokalområde, der har båret generne ved råstofgravningen.

I denne publikation kan du læse om efterbehandling af råstofgrave og se en række eksempler på, hvordan forskellige aktører har medvirket til at udvikle nye landskaber i de tidligere råstofgrave.

God læselyst.

Stephanie Jose

STEPHANIE LOSE
Formand

Ulla Astman

ULLA ASTMAN
Næstformand

Heino Knudsen

HEINO KNUDSEN
Formand for Udvalg for
Miljø og Ressourcer

INDHOLD

- 02 Forord
- 03 Indholdsfortegnelse
- 04 Fra kortlægning til efterbehandling
- 06 **CASE** Lokale ildsjæle skabte grøn oase
- 08 **CASE** Nedlagt grusgrav er blevet tilløbsstykke
- 12 Samarbejdet omkring efterbehandlingen af råstofgrave
- 14 **CASE** Proaktivt samarbejde skaber natur i grusgraven
- 16 **CASE** Samarbejde sikrer vandhuller til sjældne tudser
- 20 Mere natur og biodiversitet
- 22 **CASE** Slip naturen fri i grusgravene
- 26 **CASE** Lokale borgere fik nyt liv i nedlagt grusgrav

Fra kortlægning til efterbehandling

EFTERBEHANDLINGSPLANEN

Det er regionernes opgave at lave en kortlægning af forekomsterne af råstoffer og en plan for indvinding og forsyning af råstofferne i mindst 12 år frem. Hver region laver en råstofplan, der fastlægger retningslinjerne for, hvordan råstofindvindingen skal foregå, og udpeger de områder, hvor der kan indvindes råstoffer. Der sker en samlet vurdering af udviklingen i regionen og en afvejning af de miljø- og naturmæssige hensyn, så udnyttelsen af råstofferne sker som led i en bæredygtig udvikling.

Når et område er udlagt som graveområde i råstofplanen, er det dokumenteret, at der er råstoffer af erhvervsmæssig interesse,

og at lodsejeren og indvinderen kan forvente at få en tilladelse til råstofindvinding.

Før selve råstofindvindingen kan gå i gang, skal regionen udarbejde en gravetilladelse med vilkår for, hvordan indvindingen efter råstoffer skal foregå. Udarbejdelse og godkendelse af en grave- og efterbehandlingsplan for råstofgraven er et obligatorisk vilkår i gravetilladelsen. Efterbehandlingsplanen skal også sendes i høring hos kommunen, så det sikres at kommunen inddrages i fastsættelsen af vilkår om efterbehandlingen. Det er regionens opgave at føre tilsyn med råstofindvindingen og efterbehandlingen af råstofgravene.

REGIONERNES ANSVAR PÅ RÅSTOFOMRÅDET

KORTLÆGNING

PLANLÆGNING

GRAVETILLADELSE OG GODKENDELSE
AF EFTERBEHANDLINGSPLAN

TILSYN MED INDVINDING
OG EFTERBEHANDLING

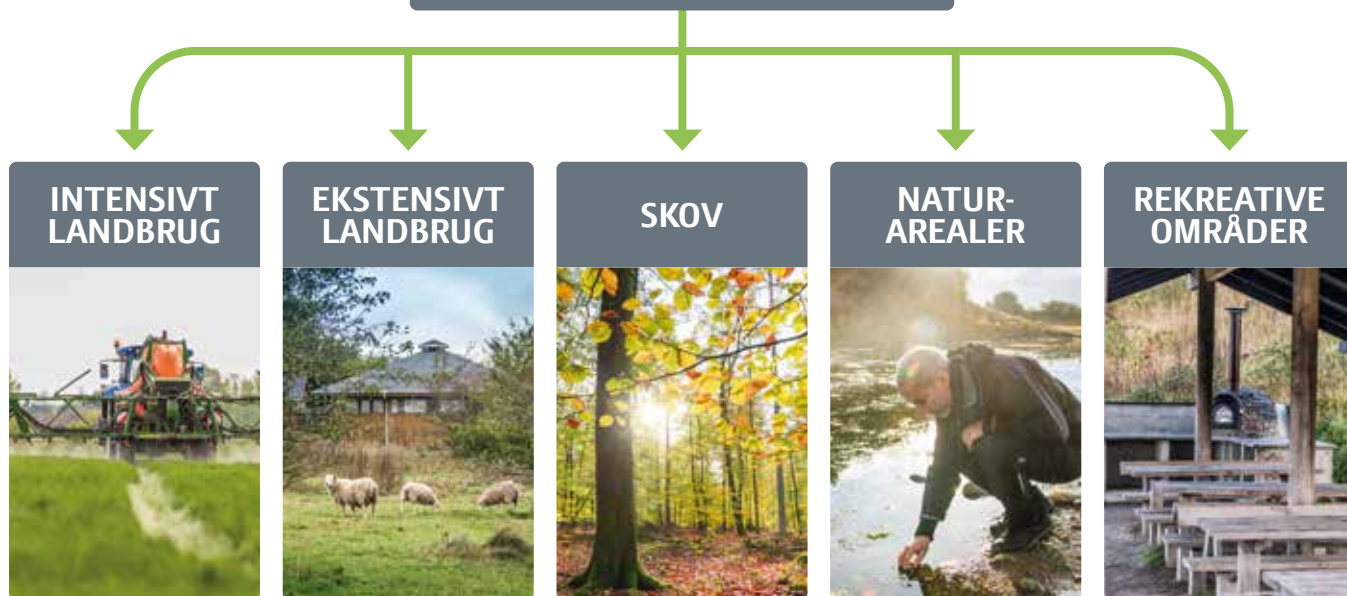
EFTERBEHANDLINGSPLANENS INDHOLD

Efterbehandlingsplanen er en plan for, hvordan gravearealet fysisk skal fremstå efter, at råstofindvindingen er ophørt. Planlægningen af efterbehandlingen sker i dialog med lodsejer, indvinder, kommune og region, men som udgangspunkt er det lodsejeren, der bestemmer, hvad arealet skal anvendes til efter endt gravning. Efterbehandlingen bør tilrettelægges, så der bliver taget hensyn til sammenhængen med det omgivende landskab.

Råstofgravene kan efterbehandles til landbrugsjord, men stadig oftere bliver råstofgravene efterbehandlet til natur, skove eller til ekstensivt landbrug som fx græsningsarealer til kvæg. Flere bynære råstofgrave bliver efterbehandlet til nye rekreative områder med adgang for offentligheden. Der er eksempler på, at råstofgrave er blevet omdannet til naturparker med badesøer, legepladser samt ride- og stisystemer.

EFTERBEHANDLING

Lokale ildsjæle skabte grøn oase

Det kræver en indsats fra lokale ildsjæle, hvis det skal lykkes at skabe unikke, grønne oaser ud af tidligere råstofgrave. Det viser erfaringerne fra Teglværkssøerne ved Gandrup i Nordjylland.

Tidligere blev her gravet efter blåler til det lokale teglværks produktion af gule mursten. I dag er Teglværkssøerne ved Gandrup i Nordjylland en naturpark med bådebro, shelters, bålplads og naturstier. Men transformationen fra lergrav til rekreativt område har krævet en stor indsats fra de lokale – en indsats som den 86-årige ildsjæl Ernst Maahn fra Gandrup og omegns borgerforening har stået i spidsen for. Da han flyttede til Gandrup i 2001, havde de lokale borgere ingen glæde af det 25 hektar store område, som teglværket havde solgt til kommunen i 1994, da det var færdigt med at grave efter ler. "Tanken var, at det skulle være et rekreativt område, men vi kunne ikke bruge det i praksis, fordi vi skulle krydse en meget trafikeret omfartsvej for at komme dertil, og det var simpelthen for farligt," siger Ernst Maahn.

MASSER AF AKTIVITET

Ernst Maahn udarbejdede i 2004 en projektbeskrivelse af, hvordan området kunne blive tilgængeligt med en tunnel under vejen og

med stier fra både Gandrup og Øster Hassing, og i 2006 lykkedes det at få støtte til projektet fra bl.a. EU.

Siden har projektet taget fart. Med støtte fra Sparekassen Vendsyssel's fond, Aalborg Kommune og masser af frivillig arbejdskraft fra de lokale borgere er det lykkedes at skabe et rekreativt område med shelters, borde og bænke, bådebro, bålplads, fårehegn og senest er der blevet etableret en hundeskov, toiletbygning og depotrum. Vedligeholdelsen af området står borgerforeningen for sammen med Aalborg Kommune.

"Det har givet helt enormt meget til byen, at vi har fået et fælles rekreativt område. Der er masser af aktivitet og gæster året rundt – folk fisker, går ture, overnatter i det fri, sejler i kano og kajak, og den lokale skole bruger området i undervisningen," siger Ernst Maahn.

400 MILLIONER MURSTEN

Randers Tegl begyndte at grave efter blåler på området i 1960'erne, og leret blev brugt på det lokale teglværk i Gandrup, hvor det gav ler til en produktion af 400 millioner mursten.

”Det har givet helt enormt meget til byen, at vi har fået et fælles rekreativt område.

ERNST MAAHN,
GANDRUP OG OMEGNS BØRGERFORENING

”Da vi var færdige med at grave i 1994, kunne vi se, at området kunne blive en naturperle for lokalbefolkningen. Vi vil gerne have, at vores graveområder bliver et plus for de lokale, for det er med til at skabe en positiv stemning overfor råstofindvinding. Derfor solgte vi området for et symbolsk beløb til kommunen,” fortæller Jens Piper, tidligere direktør for Randers Tegl og nuværende råstofansvarlig.

ER STOLT AF OMRÅDET

Området blev solgt for 1 kr. pr. kvadratmeter, men en tidligere råstofgrav bliver ikke til en naturperle bare sådan af sig selv.

”Det er alfa og omega, at der er nogle lokale kræfter, som vil gøre en indsats, og i Gandrup er der virkelig nogle ildsjæle i borgerforeningen, som har gjort en kæmpe indsats. Uden dem var det aldrig blevet til den succes, som området er i dag,” siger Jens Piper. Randers Tegl viser ofte området frem, når virksomheden har besøg af kunder fra ind- og udland.

”Det er jo en del af vores historie, og vi er stolte af, hvordan området har udviklet sig til en grøn oase,” siger Jens Piper.

Nedlagt grusgrav er blevet tilløbsstykke

Naturstyrelsen skabte en naturperle, da den overtog den gamle Svogerslev Grusgrav, som nu er kendt som Lynghøjsøerne. Området er et tilløbsstykke for både borgere, planter og dyrearter.

”Det er helt vildt, at vi har været nabo til en grusgrav, som vi har været så trætte af, og nu har vi takket være Naturstyrelsen i stedet fået en naturperle, som folk valfarter til,” siger Tim Bang, formand for Svogerslev Lokalråd og en del af Lynghøjsøernes brugerråd.

Han har svært ved at skjule begejstringen for den udvikling, som området har gennemgået fra gammel grusgrav til rekreativt naturområde med badestrand, vandre- og ridestier, mountainbikebaner, beachvolleybaner, shelters, udekøkken, hundeskov og kælkebakke.

”Lynghøjsøerne bliver brugt hver eneste dag af hundredevis af mennesker. Om sommeren er her sort af mennesker, der bader i det krystalblå vand, står på paddleboard eller sejler i kajak, og også resten af året går og rider folk ture, kører mountainbike eller overnatter i shelters. Området har i den grad været værdiskabende for Svogerslev og omegn, og det skyldes, at Naturstyrelsen overtog området. De er visionære, lytter til borgerne og vil i den grad gerne udvikle området,” siger Tim Bang.

VISIONER SKULLE MATCHE

Det var tilbage i 2016, at Naturstyrelsen overtog den 96 hektar tidligere grusgrav fra Roskilde Kommune. Det er ret unikt, at >

*Henrik Jørgensen (tv) fra
Naturstyrelsen har et tæt
samarbejde med Tim Bang og
Lynghøjsøernes brugerråd om
udviklingen af området.*

Lynghøjsøerne består af tre søer og er i alt 96 hektar.

Naturstyrelsen overtager driften af en tidligere grusgrav, og forud for overdragelsen var der foregået en længere proces med udarbejdelse af en visionsplan for området, hvor kommunen, borgerne og Naturstyrelsen deltog:

"Vi var kun interesseret i at overtage området, hvis visionerne matchede den måde, som vi i øvrigt driver vores arealer på. Det handler blandt andet om, at området skal være tilgængeligt for alle, og at det ikke skal være et kommercielt foretagende. Vi vil gerne skabe gode rammer for både friluftslivet og naturen, og der er en bynær grusgrav faktisk meget attraktiv," siger vildtkonsulent Henrik Jørgensen fra Naturstyrelsen i Midtjylland.

Derudover spillede det også en rolle, at Lynghøjsøerne lå klos op

ad nogle andre arealer, som Naturstyrelsen har omkring Roskilde bl.a. skove og lysåbne arealer.

"Lynghøjsøerne ligger bynært og er derfor attraktivt for publikum, men derudover har den næringsfattige jord i grusgraven også et stort potentiale for en speciel flora og fauna, og der lever bl.a. markfirben på de stenede og tørre skrån timer i området," siger Henrik Jørgensen.

SAMARBEJDE MED BRUGERNE

Lige fra begyndelsen har Naturstyrelsen arbejdet tæt sammen med brugerne fra de lokale foreninger omkring udvikling af området – det gælder både lokalrådet, spejderne, mountainbikeforeningen

og fx issvømmere, der lige nu er i gang med at etablere et issvømmeanlæg i den ene af de tre søer. For nyligt lykkedes det også i løbet af få dage Henrik Jørgensen og Tim Bang at skaffe penge til opførelsen af en stor trætrøld af kunstneren Thomas Dambo, hvilket blev sommerens store tilløbsstykke i Lynghøjsøerne. "Vi har et fantastisk samarbejde med de lokale brugere, og vi fortsætter med at udvikle området sammen. Hvis alt går godt, bliver næste skridt at etablere et aktivitetscenter med sauna, baderum og undervisningslokale, så fx de lokale skolebørn kan komme ud og opleve den helt særlige natur, der er i en gammel grusgrav," siger Henrik Jørgensen.

Vi vil gerne skabe gode rammer for både friluftslivet og naturen, og der er en bynær grusgrav faktisk meget attraktiv.

HENRIK JØRGENSEN,
NATURSTYRELSEN

I Munke Bjergby begyndte samarbejdet mellem råstofindvinderen, Region Sjælland og Danmarks Naturfredningsforening allerede under råstofgravningen for at bevare den sjældne strandtudse.

Samarbejdet omkring efterbehandlingen af råstofgrave

AKTØRER I SAMARBEJDET

Det er råstofindvinder og lodsejer, der skal komme med et udspil til efterbehandlingen af råstofgraven i deres ansøgning om gravetilladelse. Regionen forholder sig til deres udspil, og hvis regionen ikke kan sige god for det, må råstofindvinder og lodsejer tilpasse efterbehandlingsplanen i forhold til regionens vilkår. Derfor er det en god idé at gå i dialog med regionen på forhånd for at tale om mulighederne. Det kan i nogle tilfælde også give mening, hvis kommunerne tager fat i lodsejer, indvinder og region omkring et areal, der er udlagt i råstofplanen, men som der endnu ikke er ansøgt på. I sådan en uformel dialog kan man have en fælles snak om, hvad arealet på lang sigt kan bruges til efter endt gravning.

Regionen kan være en vigtig drivkraft, når det handler om at få indvinder, lodsejer, kommune og region til at mødes og samarbejde om efterbehandlingen. Det er regionen, der giver tilladelse til råstofindvinding og sætter vilkår for efterbehandlingen ud fra en samlet hensynsafvejning efter råstofloven. Detaljerne for efterbehandlingen planlægges i samarbejde mellem region, indvinder og lodsejer.

Hvis der er særlige miljøhensyn, fx sårbare drikkevandsinteresser, kan regionen i gravetilladelsen sikre grundvandsbeskyttelse ved bl.a. at stille et krav om, at der ikke må bruges gødning eller sprøjtemidler på de tidligere gravearealer. Kravene tinglyses på ejendommen, så de også gælder, når efterbehandlingen er afsluttet.

KOMMUNERNES ROLLE

Ifølge planloven er kommunerne bundet af råstofplanen i den kommunale planlægning. Det betyder, at kommunerne ikke kan foretage en planlægning, der er i strid med råstofplanen eller begrænser muligheden for at udnytte råstoffer i graveområder og interesseområder. Kommunerne er høringspart på råstoftilladelsen og den endelige godkendelse af efterbehandlingen og kan derigennem komme med bemærkninger til bl.a. efterbehandlingen. Kommunerne kan spille en central rolle i efterbehandlingen af råstofgrave, da kommunerne kan fastlægge arealanvendelsen efter råstofindvinding gennem retningslinjer i kommuneplanen og evt. lokalplanlægning.

NABOER OG FORENINGERS ROLLE

Dialogen mellem myndigheder, borgere, råstofindvindere, naturorganisationer, lodsejere og lokale ildsjæle er et vigtigt led i processen med at øge værdien af de efterbehandlede arealer for mennesker og natur. Ved nogle graveområder bliver der således oprettet følgegrupper, hvor fx naboer og lokale foreninger, kan komme med ønsker til indvinding og den løbende efterbehandling af råstofgravene. Der findes også flere eksempler på tidligere råstofgrave, hvor kommunen har overtaget jorden, og området derefter bliver drevet af frivillige kræfter blandt de lokale borgere. Enkelte steder har Naturstyrelsen også overtaget områderne, og står for driften.

Proaktivt samarbejde skaber natur i grusgraven

Råstofindvinder Lars Nielsen vil helst efterbehandle til natur, men det kræver, at lodsejer er med på det, og at kommunen kan byde ind med gode ideer. I Kollemorten ved Vejle gik det hele op i en højere enhed.

Da råstofindvinder Lars Nielsen fra DK Råstof skulle søge om gravetilladelse til et 20 hektar stort råstofområde ved Kollemorten i Vejle Kommune, tænkte han, at her var der et naturpotentiale, og at han måske kunne efterbehandle til natur, når han en gang var færdig med at grave. "Vi vil helst efterbehandle til natur, så vi kan give noget pænt tilbage til de naboer, der har været generet af vores gravearbejde," siger Lars Nielsen.

Men det er ikke altid op til ham, hvad der skal ske efter endt råstofgravning.

"Hvis vi selv ejer jorden, kan vi bare efterbehandle til natur, men hvis vi betaler en lodsejer for at grave på hans jord, så er det lodsejeren, der bestemmer, hvad der skal ske. Og hvis lodsejeren er en landmand, kan det være lidt svært at overtale ham til at efterbehandle til natur, fordi han ofte helst vil dyrke jorden igen," siger Lars Nielsen. Men i Kollemorten var det anderledes, for her var lodsejeren ikke landmand.

Kollemortens lodsejer var fra begyndelsen med på, at området skulle efterbehandles til natur. Derfor tog Lars Nielsen kontakt til

Vejle Kommune for at høre, om de ville komme med et oplæg til, hvordan området kunne efterbehandles.

GLAD FOR PROAKTIVT SAMARBEJDE

I Vejle Kommune blev naturmedarbejder Bo Levesen rigtig glad for henvendelsen, for det er netop den slags samarbejder, som kommunen gerne vil have flere af.

"En gravetilladelse skal også indeholde en efterbehandlingsplan, men ofte bliver der bare efterbehandlet til landbrug. Derfor er det guld værd at tage en proaktiv dialog om efterbehandlingen, men desværre sker det sjældent, at vi bliver kontaktet om det af en råstofindvinder," siger Bo Levesen.

Kollemorten ligger op til et stort naturområde, som Vejle Kommune gerne vil trække lidt mere mod syd, så Bo Levesen var meget interesseret i at tale om efterbehandling til natur.

"Vi har en drøm om at skabe en naturkorridor langs Hærvejen, som området ved Kollemorten ligger helt tæt på. Så vi ville hellere end gerne give vores bud på, hvordan man kan skabe noget vild natur, når arbejdet med at grave efter råstoffer er færdigt," siger Bo Levesen.

” Vi vil helst efterbe-
handle til natur, så vi
kan give noget pænt tilbage
til naboerne.

LARS NIELSEN,
DK RÅSTOF

*Råstofindvinder, lodsejer og kommune
havde et proaktivt samarbejde om, hvordan
råstofgraven i Kollemorten kan efterbehandles.*

SKOV OG NÆRINGSFATTIGE SKRÆNTER

Bo Levesen tegnede en efterbehandlingsplan for området, som indeholdt et hedestrøg med store sydvendte skrænter med næringsfattig jord, som er fantastisk for blomster, urter og nogle pressede arter som edderkopper, insekter, hornugler, digesvaler, markfirben og hugorme, der elsker at være på varme skrænter. Når råstofindvinder Lars Nielsen er færdig med at grave efter råstoffer, vil der også blive plantet en løvskov, hvor lodsejeren har planer om at gå på jagt.

”Det er sjældent, at tingene på den måde går op i en højere enhed som i Kollemorten. Men vi ser en stille udvikling, hvor man – i ste-

det for at efterbehandle til landbrug – begynder at efterbehandle til vild natur eller friluftsliv, fordi indvinderne i stigende grad forstår, at de nemmere lykkes med deres ting, hvis de giver noget natur tilbage til samfundet,” siger Bo Levesen.

Samarbejde sikrer vandhuller til sjældne tudser

NCC og Danmarks Naturfredningsforening samarbejder om at bevare den sjældne strandtudse og dens ynglemuligheder i grusgraven, samtidig med at råstofindvindingen kan fortsætte.

Da NCC i 2019 søgte om en ny gravetilladelse til et område ved Munke Bjergby, der ligger nord for Sorø, fandt Danmarks Naturfredningsforening ud af, at området også var yngleplads for den meget sjældne strandtudse. "Vi tog ud til området og kunne jo se, at der vrimlede med halletudser, så der var ingen tvivl om, at det her var en yngleplads for strandtudser," fortæller Rolf Lehrmann, næstformand for Danmarks Naturfredningsforening i Sorø. Strandtudsens er en beskyttet Bilag IV-art, hvilket bl.a. betyder, at det er forbudt at ødelægge dens yngleområder. Derfor gik NCC og Danmarks Naturfredningsforening sammen om i fællesskab at finde en god løsning, der kunne bevare den sjældne strandtudse og dens ynglemuligheder i området.

GOD SPARRINGSPARTNER

Det er ikke nyt for NCC at samarbejde med Danmarks Naturfredningsforening, hvis der fx er nogle sjældne arter, som virksomhe-

Strandtudserne har indtaget de nye vandhuller, og vores mission lykkedes.

ROLF LEHRMANN,
DANMARKS NATURFREDNINGSFORENING

den skal tage hensyn til på sine graveområder.

"Vi vil gerne samarbejde med Danmarks Naturfredningsforening, for de har noget viden om de forskellige dyr, og på den måde er de en god sparringspartner for os. Vores holdning er, at samarbejde er vejen frem, og vi vil gerne være på god fod med både lokalbefolkningen og naturforeningerne," siger Nanna Swane Lund, der er chefgeolog i NCC.

I sagen fra Munke Bjergby mødtes parterne i grusgraven for at tale om, hvad man kunne gøre, så både strandtudserne og NCC kunne være i grusgraven. Resultatet blev, at NCC ville forsøge at lokke strandtudserne til at flytte sig til et andet område i grusgraven ved at grave to lavvandede søer til dem.

MISSIONEN LYKKEDES

Den aktive grusgrav er et optimalt levested for strandtudsens, da den har brug for at leve et sted, hvor der er løse sandede og grusede materialer, som den kan søge føde på og overvintre i.

Samtidig foretrækker strandtudsens mindre lavvandede, varme vandhuller til sin yngel. Og det var netop sådanne vandhuller, som NCC gravede med to store maskiner i grusgraven i Munke Bjergby en tidlig morgen i april 2019.

"Allerede i maj måned kunne vi konstatere, at vores mission var lykkedes. Strandtudserne havde indtaget de nye vandhuller og havde startet deres kraftige elskovssang i grusgraven," fortæller Rolf Lehrmann.

USIKKERHED OM FREMTIDEN

I Danmarks Naturfredningsforening glæder man sig over, at det lykkedes at bevare strandtudserne og deres ynglepladser i Munke Bjergby, men der er alligevel bekymring, når det gælder fremtiden.

"Vi har haft et rigtig godt samarbejde med NCC, men vi er bekymrede for, hvad der skal ske, når de er færdige med at grave i området og sælger jorden videre. Hvis området gror til, >

NCC lokkede strandtudserne til at flytte sig til et andet område i grusgraven ved at grave to lavvandede søer til dem.

FAKTA

forsvinder strandtudserne,” siger Rolf Lehrmann. Derfor har han og Naturfredningsforeningen været i kontakt med Region Sjælland, Sorø Kommune og Miljøstyrelsen i håb om, at de kunne overtage plejen af området, så der altid yngleområder og overvintringsmuligheder til strandtudserne.

”Men beskeden er, at det er helt op til den nye ejer af jorden, hvad der skal ske i fremtiden. Nu håber vi så på, at Naturstyrelsen eller en anden myndighed til den tid vil overtage området og sikre, at strandtudsden kan blive der,” siger Rolf Lehrmann.

Strandtudsden er gået meget stærkt tilbage og er blevet sjælden i mange dele af Danmark. I Østdanmark kender man kun fire lokaliteter på Sjælland, hvor strandtudsden lever. En af disse er NCC's grusgrav i Munke Bjergby.

Mere natur og biodiversitet

UDVIKLING AF RÅSTOFGRAVENE

EU's Biodiversitetsstrategi 2030 sætter ambitiøse mål for de europæiske landes indsats for at stoppe tabet af biodiversitet og økosystemer og så vidt muligt etablere nye. Færdiggravede råstofgrave rummer ofte et stort potentiale for at skabe langt mere varierede naturtyper, end dem vi finder i vores næringsrige dyrkningslandskaber. De danske råstofgrave kan derfor spille en vigtig rolle i bestræbelserne på at sikre en større naturværdi, hvis flere råstofgrave efterbehandles til natur, som fremmer biodiversiteten.

I Danmark findes der allerede mange gode eksempler på, at råstofgrave koloniseres af sjældne plante- og dyrearter, der foretrækker næringsfattigt og sandet jord. Det er karakteristisk for mange af de tidligere råstofgrave, at den næringsrige muldjord er fjernet i forbindelse med råstofindvindingen. Efter en årrække med råstofindvinding opstår der store, vegetationsfattige flader, stejle skrænter, vandhuller og søer, som kan fungere som anderledes og spændende levesteder i det åbne land.

Regionerne kan kun kræve, at der efterbehandles til natur, hvis der er konkrete miljøforhold, der gør det nødvendigt. Efter endt gravning vil regionen godkende efterbehandlingen af råstofgraven, og så kan kommunerne udarbejde en lokalplan for den fremtidige arealanvendelse. I nogle tilfælde kan det derfor være hensigtsmæssigt, at kommunerne overvejer, hvordan de tidligere råstofgrave kan bidrage til at skabe sammenhængende naturområder og påbegynde det forberedende arbejde forud for en egentlig lokalplan. Med en lokalplan kan der sættes de nødvendige rammer for udfoldelse og brugen af området. Samtidig giver lokalplanprocessen offentligheden rig mulighed for at komme til

orde undervejs, hvilket kan bidrage til en bedre forankring af den tidligere råstofgrav som en del af lokalområdet.

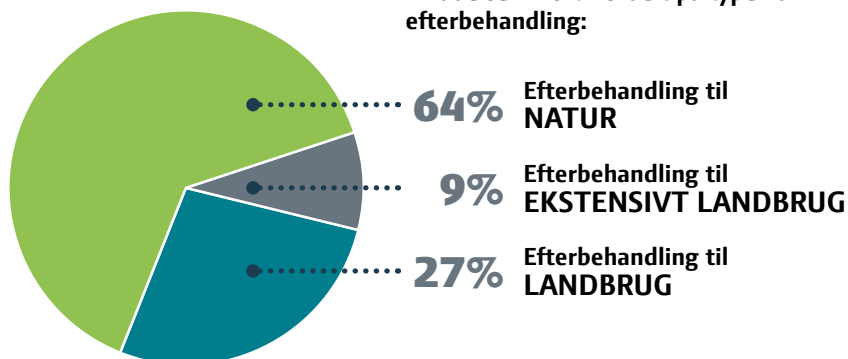
Regionerne ønsker at styrke dialogen og samarbejdet om udviklingen af råstofgravene til nye og tilgængelige naturområder. Derfor er det også vigtigt, at der dannes partnerskaber omkring udviklingen af råstofgrave i det åbne land. Både så vi sikrer en bedre balance mellem landbrug og biodiversitetsrig natur, og så vi skaber en værditilvækst for de lokalområder, der har båret generne ved råstofindvinding.

EFTERBEHANDLING TIL NATUR ER MEST ALMINDELIGT

I 2019 BLEV DER GIVET 80 TILLADELSER TIL RÅSTOFINDVINDING I DANMARK
- SVARENDE TIL ET OMRÅDE PÅ CIRKA 862 HA.

Tilladelser i 2019 fordelt på typen af efterbehandling:

Regionernes gravetilladelser i 2019 med vilkår om efterbehandling til NATUR og EKSTENSIVT LANDBRUG angivet i hektar og andel (%) af de samlede tilladelser:

Region Nordjylland	60% ~ 120 ha
Region Midtjylland	63% ~ 144 ha
Region Hovedstaden	86% ~ 70 ha
Region Syddanmark	79% ~ 132 ha
Region Sjælland	92% ~ 190 ha

” Det vil være hensigtsmæssigt, hvis samfundet sikrer sig, at når man giver en gravetilladelse, så kommer der noget natur igen i den anden ende.

RASMUS EJRNÆS,
INSTITUT FOR BIOSCIENCE AARHUS UNIVERSITET

Slip naturen fri i grusgravene

De truede planter og dyr i Danmark trives rigtig godt i det næringsfattige landskab, som er i en færdiggravet grusgrav. Derfor skal det i højere grad være muligt at sætte naturen fri i grusgravene, mener Rasmus Ejrnæs, seniorforsker ved Institut for Bioscience på Aarhus Universitet.

Naturen har trange kår i Danmark. Insekter forsvinder, og masser af dyre- og plantearter er truet, fordi deres levesteder er blevet taget fra dem og brugt til dyrket landskab. De truede arter trives meget dårligt i det afvandede og næringsberigede dyrkede landskab – til gengæld har de optimale forhold i fx tidligere råstofgrave, hvor muldjorden er fjernet og den rå, næringsfattige mineraljord og små søer og vandhuller står tilbage.

"Når man er færdig med at grave efter råstoffer, har man starten på et fantastisk naturgenopretningsprojekt, som kan blive et refugium for de arter, som ikke kan overleve i det dyrkede landskab. En råstofgrav er ikke et naturligt levested for disse arter, men det ligner meget godt, og det er præcis den slags landskaber, som vi

mangler overalt i Danmark," siger Rasmus Ejrnæs, seniorforsker ved Institut for Bioscience på Aarhus Universitet.

NATUR VED EN TILFÆLDIGHED

Et af de steder, hvor grusgraven er blevet efterladt til vild natur efter endt indvinding, er den 7,5 hektar store Balle Grusgrav på Syddjurs.

"Det sker meget sjældent, at en grusgrav efterlades til vild natur, og at det er sket i Balle er faktisk også en ren tilfældighed," fortæller Lars Dyhrberg Bruun, der er biolog i Syddjurs Kommune. Planen var egentlig, at der skulle spredes muldjord ud i råstofgraven, når indvindingen af grus var færdig. Men råstofindvinderen døde, inden han var færdig med at grave, og grusgraven lå >

forladt hen, mens et depot af stabilgrus udviklede sig til en vegetation, som er omfattet af naturbeskyttelsesloven.

"Derfor er der sket en indvandring af truede arter som insekter, markfirben, völdtimian, kalkkarse osv., der stortrives på grusgravens solvendte og stejle skrænter," siger Lars Dyhrberg Bruun.

SÆT BETINGELSER

Seniorforsker Rasmus Ejrnæs medgiver, at de grusgrave, der efterlades til vild natur, ikke batter så meget.

"Det er ikke så store områder, men vi er ikke så godt vant med plads til naturen, så vi tager imod alt med kyshånd," siger han. Men han mener alligevel, at samfundet bør kunne finde en løsning, så det bliver en betingelse i gravetilladelserne, at grusgrave-

ne skal efterlades til vild natur efter endt indvinding.

"Det ville være hensigtsmæssigt, hvis samfundet sikrer sig, at når man giver en gravetilladelse, så er det en betingelse, at samfundet får noget natur igen i den anden ende. Der er også noget smukt og retfærdigt i, at når naturen mangler plads, og vi bruger pladsen til at hente råstoffer op, så giver vi bagefter pladsen tilbage til naturen," siger Rasmus Ejrnæs.

"Det kan så godt være, at ejeren af jorden skal kompenseres for, at han aldrig må bruge jorden til landbrug eller jagtparadis," fortsætter han.

MÆRKER EN FORANDRING

Rasmus Ejrnæs ved godt, at nogle borgere ikke anser grusgrave

”Der er sket en indvandring af truede arter, som stortrives i den efterladte grusgrav.

LARS DYHRBERG BRUUN,
SYDDJURS KOMMUNE

for interessante naturfænomener, men mere ser dem som ar i landskabet, men han mærker også en forandring og øget fokus på biodiversitet i samfundet.

”Folk er blevet mere bevidste om, at de dyrkede landskaber er naturødelæggelse, og at verden bliver mere fattig og kedelig, hvis vi ikke har en variation af arter. Biodiversitet kan hjælpe os med at føle, at vi er i live, fordi vi får genetableret forbindelsen med det liv, der bare folder sig spontant ud. Natur og biodiversitet handler helt sikkert om verdens skønhed. Ingen af os dør, fordi der er en sommerfugl eller et firben mindre, men spørgsmålet er, om vi vil leve uden,” siger Rasmus Ejrnæs.

Han mærker, at der er et generationsskifte og en ny stemning på vej, når det handler om den vilde natur:

”Den ældre generation har været lidt fastlåste i, at alt skulle være nyttigt, pænt, kontrolleret og styret, men der er ved at ske en forandring, hvor den unge generation synes, at det er spændende, hvis naturen er vild og knap så styret,” siger han.

An aerial photograph of a landscape. In the center, there is a circular building with a grey roof and a paved area around it. To the right of the building is a rectangular area with green grass and white lines, resembling a sports field. The surrounding area is covered in dense, dry vegetation and trees, with a dirt path winding through it.

Senest har frivillige fra Ølsted bygget en stor amfiscene i bunden af grusgraven.

Lokale borgere fik nyt liv i nedlagt grusgrav

Da Halsnæs Kommune overdrog en gammel, nedlagt grusgrav til de lokale borgere i Ølsted, fik de den hurtigt omdannet til en naturpark, som er blevet rekreativt samlingssted for hele byen.

O mkring år 2000 stoppede indvindingen af råstoffer til den lokale gasbetonfabrik i Ølsted Grusgrav. Efterfølgende skete der ikke rigtigt noget med grusgraven, og de lokale borgere gik og lurede lidt på, om de ikke kunne få en rekreativ naturpark ud af området. Men det var først i 2011, da Halsnæs Kommune fik overdraget det 100.000 kvadratmeter store og godt tilgroede areal, at dialogen om et rekreativt område for alvor tog fart.

"Vi havde ingen planer med området, men vi ønskede en bred borgerinddragelse, så de mange gode ideer kunne komme på bordet. Vi holdt borgermøde, og i samarbejde med borgerne og et par landsskabsarkitekter lavede vi en landskabsplan for området og senere en lokalplan. Derpå overdrog vi området til de lokale borgere," fortæller Mette Vestergaard, byplanlægger i Halsnæs Kommune. Derefter tog de lokale kræfter for alvor fat på at omdanne den gamle grusgrav til en rekreativ naturpark for Ølsteds knap 2000 borgere.

SKABER SAMMENHOLD

Fra flere af de højliggende steder i Ølsted Grusgrav er der udsigt over det omkringliggende landskab – og fra toppen af grusgraven i 47 meters højde kan man se Arresø mod øst og Roskilde Fjord mod vest.

"Her er jo utroligt dejligt, og grusgraven har udviklet sig til at blive et samlingssted for byen. Folk går ture, børnehaverne kommer og leger på naturlegepladsen, og vi holder forskellige arrangementer for byen fx Sankt Hans, klovneløb og koncerter," fortæller Henning Holbek, der er formand for Ølsted Borgerforening, og en af grusgravens ildsjæle, som lægger en stor indsats i at udvikle området. I dag har Ølsted Grusgrav udover en naturlegeplads også madpakkehus, shelters, bålplads, anlagte stier med mere, og senest har borgerne selv bygget en stor amfiscene i bunden af grusgraven med siddepladser op ad skrænterne.

Men at nå dertil har krævet et stort stykke arbejde, fortæller Henning Holbek.

"Vi har søgt flere fonde for at få midler til vores forskellige byggerier. Det er et stort arbejde, men når vi opnår succes, får vi kræfter til at fortsætte. Derudover har arbejdet med grusgraven jo skabt et godt sammenhold i Ølsted, og vi er alle meget stolte af resultaterne," siger Henning Holbek, der lige nu er i gang med at planlægge koncertprogrammet for 2021.

Her er jo utroligt dejligt, og grusgraven har udviklet sig til at blive et samlingssted for byen.

HENNING HOLBEK, ØLSTED BORGERFORENING.

REGION NORDJYLLAND
– i gode hænder

midt
regionmidtjylland

Region Syddanmark

REGION
SJÆLLAND
– vi er til for dig

Region
Hovedstaden

**DANSKE
REGIONER**

Udgivet af:
Danske Regioner

Tekst:
Hos Journalisterne, Malene Skov Jensen

Fotos:
Peter Halskov, Rolf Lehrmann,
Thomas Olsen, Henrik Bringsøe

Design:
Omedia Grafisk

Udgivet i december 2020
ISBN Tryk: 978-87-7723-461-3
ISBN Elektronisk: 978-87-7723-462-0

Trykt på svanemærket papir